

GAZDASÁGI ÉLETÜNK MEGMENTÉSÉRŐL EGYEBEKRŐL.

ÍRTA:
BÁRÓ THOROCZKAY VIKTOR.

TARTALOM

I. Előszó.	VI. Birtok és kultúrpolitikai megjegyzések.
II. Bevezetés.	VII. A leépítés.
III. A pénzhiány megszüntetése.	VIII. Reflexiók a választói joghoz.
IV. Pengőnk valutáris értékének biztosítása.	IX. A leszerelés problémája.
V. Állami bevételeink fokozása, s az idegen forgalom emelése.	X. A finálé.

Ajánlva: Gróf Károlyi Gyula miniszterelnök úrnak.

MOTTÓ:

Vízbeesett az orosz,
Szent Andrást hívja segélyül
Megmentelek szóll a Szent,
Ha segítesz magadon.

Kapható: Minden könyvkereskedésben.

Előszó.

I.

Midőn e röpiratomat a nagyközönség rendelkezésére bocsátom, teszem azért, mert szükségét érzem annak hogy valami, a rendestől eltérő eszme intonáltassék avégből, hogy a rendkívüli veszedelmes gazdasági helyzetből kijutni lehessen. Tudom, hogy sokan lesznek, különösen a magántudósok és megcsöknyösödött bürokraták táborában, kik mosolyogni fognak a pénzügyi tervemen, s kézlegyintéssel napirendre térnek felette a nélkül, hogy jobbat ajánlhatnának és bocsátának a közjó rendelkezésére. De, mikor látjuk, hogy az állapotok javulás helyett egyre romlanak, sa magas helyekről jövő jóindulatú biztatások már nem igen találnak hitelre: akkor keresnünk kell valami olyat, mely még nem lett kipróbálva, s életképtelensége beigazolva. Amidőn látjuk, és nap-nap után tapasztaljuk, hogy az egyes államok hová tovább elzárják kapuikat az idegenek elöl, s úgy szólva megakasztják a csereforgalom és kereskedelem lehetőségét: akkor oda kell törekednünk, hogy *megélhessünk magunkból*, saját lábainkon járva. Miért ne teremtünk magunknak *pénzbőséget* és forgalmat magunk körében, ha azt megtehetjük anélkül, hogy valakit megkárosítanánk? Az érc és devizafedezetünk már oly kevés, hogy veszélyeztetve van a Pengőnk megállapított értéke, s csak egy lépés választ el az inflációtól. Már most, ha a közfor-

galomba több P-t bevezetnek, mint a mennyit a nemes ércfedezet megengedhet: akkor menthetetlenül beáll a Pengőérték devalvációja; ha pedig resztringáljuk a Pengőnek közforgalomba való bocsátását: akkor beáll az a szerencsétlen pénzhiány, mely most is sorvasztja az országot. Ilyen viszonyok közt nemcsak indokolt, de parancsoló szükségesség is, hogy kellő fedezet mellett olyan és annyi pénzt állítsunk a közforgalomba, mely *tehermentesíti a Pengőt*, és elősegíti az általános forgalom lebonyolítását; ezzel azt hiszem eléggé indokolva van a Bankóalap és Bankópénz életre hívása addig, míg a nehéz idők vészes fellegei eltávoznak, és ismét kisüt a boldogulást és jólétet hozó nap.

Egy pár más kérdést is belevontam tanulmányomba, melyek szintén a legnagyobb mérvben *foglalkoztassák* és irányítják a zaklatott közvéleményt. Sok gondolkodás és tanulmányozás eredménye az, amit előadok, s hiszem lesznek, kik egy és más tekintetben velem fognak érezni, tartani, s esetleg lehetővé teszik azt, hogy a jót célzó eszméim meg is valósuljanak.

Báró Thoroczkay Viktor.

Budapest, 1931. november 1.

Bevezetés.

II.

A huszadik század, az emberiség egy olyan határkövét képezi, melytől egy új korszak veszi kezdetét, méhében rejtve olyan titkokat, melyek az emberiség fejlődésére, vagy visszafejlődésére, esetleg részben való elpusztulására vezetnek. — Miképp a fák nem nőhetnek az égis, az emberiség fejlődésében is egy bizonyos határon túl stagnációnak kell beállania, miközben olyan velleitások keletkezhetnek, melyek megsemmisíthetik mindazon vívmányokat, melyek századok, sőt évezredek munkájából és küzdelmeiből jöttek létre. — Az egyre fejlődő tudomány már kihámozta, hogy semmi se új a napalatt, s hogy évezredek előtt is a népek bizonyos fejlett kultúrával és civilizációval bírtak, melyek aztán rombadőltek olyan kataklizmák által, melyeket vagy a természeti erők, vagy maguk a már túlélő népek idéztek elő. A történelmi kutatások nem haladtak még annyira,

vezethessenek, de több évezredig már ismerik az egyes népek eltemetett kultúráját és fejlődési fokát. Az egykori Babilónia, Asszíria, Phönícia, Kína, Egyiptom, Görög és Római Birodalom stb. történetét és kultúrafokát már ismerjük, sőt Amerika és más világrészek egyes helyein olyan leletekre bukkantak, melyek sok-sok ezer év előtt eltemetett emberi kultúráról tesznek

tanúságot, s bár a profécíalást nevetségesnek tartom, mégis úgyvélem, hogy az egyre fokozódó: radikalizmus, erkölcsi sülyedés, hitetlenség terjedése, a népek és egyesek egymás elleni gyűlölködése, előfutárját képezi a következő századok nagy és végzetes átalakulásának, melyet elősegít: részben a végletekig menő plutokrácia lelketlen dühöngése, részben pedig a kétségbeejtő lerongyolt pauperizmus.

A nagy vérözönnel áztatott világháborút követő, s megkergült agyakból fakadó kényszer békekötéseket, mondhatni parancsszóra kellett kövesse az a gazdasági kataklizma, mely ránehezedett a világra és egyre sorvasztja annak megbomlott idegrendszerét. – Tagadhatatlan, hogy úgynevezett mentőideák, és kísérletek, kontár orvosok – felcserek – itt is, ott is támadnak, s igyekeznek bizonyos injekciókkal az életnek megtartani a világ nagybeteg szervezetét, de sajnos, nem akadt még egy olyan abszolút tekintély, ki szembe szállva a népszerűtlenség és tömeghisztéria nyomásának, betörje a Paris környéki örült békekötések kapuját, s ezzel megindítsa azt a gyógyulási folyamatot, mely után a föld majdnem minden lakója vágyódik. Pedig, mindaddig, m ig ez a várva várt esemény be nem következik, addig az általános javulás tekintetében elmondhatjuk Daniéval, hogy „lassiete ogni speranza”.

A világháború, és az ezt követő eseményektől legjobban sújtott hazánk, már fekvésénél fogva is, mintegy központjába esik a mindenütt fellépett gazdasági világválságnak, és hogy úgy ahogy abból kilábolhassunk, olyan intézkedések megtételére van szükség, melyeket, rendes körülmények közt megtennünk nem lehetne, sőt szabad se volna; – most azonban, a súlyos helyzetünk parancsszavára megtennünk kell. Ez okból szükséges, hogy fogjanak össze mindazok, kik az ország vezetésére hivatta vannak, mert

most nincs helye a népszerűség hajhászatnak, magánérdeknek, pártpolitikai demagógiának és a lelketlen rabulisztikának; itt csak egy cél és szent kötelesség lebeghet mindenki szeme előtt: az ország megmentése. – De, tegyék meg kötelességeiket azok is, kik bár nem folyhatnak be közvetlenül az ország ügyeinek vezetésébe, de egészséges eszmékkal közreműködhetnek bizonyos irányelvek kialakulására, melyek segítségével az ország kátyúba esett szekerét kihúzni lehessen. – Ilyen céltől vezéreltetve, s hazám szomorú sorsán töprengve, mint egykor Máriusz Kárhágó romjai felett, igyekszem olyan gondolatokat javaslatba hozni, melyeket nézetem szerint a nagy cél érdekében megszívlelni lehetne; s ha ez bár milyen kis mértékben is sikerül: akkor boldog leszek, hogy hozzájárultam egy téglával, hazánk romban heverő szent templomának újra való felépítéséhez.

Nem első eszmém ez, mit negyven évi közéleti megfigyeléseim alapján felvettem, de sajnos, legtöbb esetben süket fülekre találtam, mivel nálunk azaz általános felfogás, hogy csak a vezető matadorok hivatottak és képesek egészséges ideákat termelni; – de, hogy mennyire téves ez a felfogás, bizonyítja részben a jelenlegi szomorú helyzetünk, – melybe másfél évtizedes próbálkozások után, mint kísérleti nyulak áldozatul estünk. Hogy csak egynéhány általam kezdeményezett gondolatra rá mutassak: – huszonöt év előtt mint országgyűlési képviselő „állami telepítés és parcellázás” címen indokolásai ellátott radikális irányú törvényjavaslatot nyújtottam be a házhoz, mely t.-j. hivatott lett volna, hitbizományok és egyéb kötött birtokok esnem kötött latifundiumok megfelelő áron való kisajátításával, az arra hivatott nép közt felosztani, hogy ez által a kivándorlás vérvesztesége, az egyke nemzetpusztító betegsége, és a munkanélküliség a lehetőség szerint minimumra redukálható legyen, –

Darányi akkori földművelési miniszter gratulált is a munkámhoz, de kifejezte abbéli nézetét, hogy a főrendiház biztosan nem szavazza meg, ha a képviselőház el is fogadná. Én erre, az egyházpolitikai törvényjavaslatok megszavazásánál sikeresen bevált per subbot ajánlottam árkánumnak, mire Darányi kedvesen mosolyogva tovább állott. Hogy mennyire nem bírtak gyakorlati érzékkel és kellő előrelátással az akkori politikusok, mutatja az is, hogy Nagyatádi Szabó István is, ki akkor került be negyedmagával, mint a kisgazdapárt vezére először a képviselőházba: – ezen törvényjavaslat ellen szavazott, és csak a 19 tagból álló balpárt, melynek tagja voltam szavazott mellettem, – így a szavazásnál elbuktam. De az elégtételem később mégis megvolt, mert 18 év után, a nép hangulatának nyomása alatt, maga Nagyatádi Szabó adott be egy hasonló radikális birtokpolitikai törvényjavaslatot, mely törvényerőre is emelkedett. Azt hiszem, hogy ha annak idején elfogadták volna az¹ én radikális birtokpolitikai törvénytervezetemet, akkor az őszi rózsza forradalom se nyert volna erőt azon körökben, melyek az erőt és megbízhatóságot képviselték az országban.

De 1920-ban is a nagy pénzügyi válság kezdetén „Pénzügyeink rendezése” cím alatt, egy memorandumot nyújtottam be illetékes helyen, melyben nyolc pontban azokat az eszméket vetettem fel, melyekből később hét pont az illetékes hely által szintén propagálva lett; – de, sajnos, ép a legfontosabb pont, – a nemzeti bank létesítése kimaradt, melyet az időben könnyen lehetett volna a népszövetség nélkül is saját erejünkből megvalósítani, mert volt elég nemes érc erre a célra az országban, s ezzel a koronát stabilizálni is lehetett volna. Sajnos, itt se tudtam zöldágra vergődni, s így beállott az az infláció, mely több anyagi kórt okozott az ország-

nak a veszített háborúnál; – természetesen, a Trianoni béke kivételével.

Egy évvel később, mikor a lakáskérdés megoldásán törte minden harmadik ember a fejét, ismét egy memorandumot készítettem, s azt Vass József miniszternek bemutatva, kértem őt, hogy valósítsa meg tervemet, mely kevés áldozattal, a belforgalomban dühöngött s értékét veszített papírpénzen emeltessen államilag vagy 30 ezért lakóházat az országban, hogy a lakásínség teljesen megszűnjön. – Jó tanácsom ismét nem lett elfogadva, pedig ha megfogadták volna, akkor a teljesen érdektelen papírpénzzel épített harmincezer bérház, ma milliárdokra menő Pengő értékű vagyont képviselne, és ezáltal száraz lábbal menekülhetnénk a jelenlegi gazdasági krízis piszkomocsarából.

Nem kérkedésből említettem ezen eseteket, hanem hogy bizalommal legyen irántam az, ki az általam felvetett eszméket elolvasásra méltatja, esetleg meggondolásra is bírja. Most pedig rátérek azokra a kérdésekre, melyek manapság legjobban érdeklik az ország sorsát és a közvéleményét.

A pénzhiány megszüntetése, az üzleti élet és forgalom fellendülése.

A Trianoni békeparancs, hazánk legértékesebb részeinek elrablásával, lehetetlené tette gúzsbaszorított gazdasági életünket, s így, úgy az általános, mint az egyes existenciák megélhetését s állami gépezetünknek normális keretek közt való működését. Ez: a gyűlölet, kapzsiság, vakszenvedély, gyávafélelem, ostobaság és* lelketlenség által létrejött békeparancs, legbrutálisabb módon, valósággal koldusbotra és éhenhalásra ítélte a magyar nemzetet, bizonyára abban az ördögi gonosz, tudatban, hogy egy tönkretett koldus néppel kényük-kedvük szerint bánhatnak el, s így francia védnökség alatt, a rablásra szövetkezett úgynevezett kisantant, ha ideje elérkezik, szőröstől-bőröstől bekebelezi az ezeréves Magyarországot. Pénzt kell tehát mindenáron teremtenünk. még pedig első sorban magunk ereiből. hogv

öntünk gazdasági életünk elerjedt vérkeringésébe. Pénzt, mint forgalmi eszközt kell teremtenünk, hogy ezáltal meginduljon a termelés, a kereskedelem s az általános forgalom; egyúttal pedig megszűnjön a munkanélküliség, a sorvasztó nyomor, ínségszülte elkeseredés és letargia

Tudjuk, hogy az arany valutára épített nemzetközi

pénzforgalom rendes menete megbomlott azáltal, hogy néhány szerencsés ország a háborús konjunktúrák következtében abba a helyzetbe jutott, hogy a pénzforgalom biztosítását és alapját képező arany mennyiség legnagyobb részét magához vonta, s ennek elraktározásával, a nemzetközi pénz vérkeringését megbénította. Anglia óriási gazdagsága révén egy tollvonással függetlenítette magát az aranytól, s néhány más állam is követte, sőt bizonyára követni fogja példáját, de alig hiszem, hogy ez a megoldás maradandó lehessen, melyet alighanem más, talán nemzetközi intézkedés fog felváltani. Addig is tehát, míg az évekig elhúzódható általános rendezés nem jön létre, segítenünk kell magunkon, hogy a gazdasági válság hullámai össze ne csapjanak fejünk felett. Evégből, a következő megoldást indítványozom:

A forgalomban levő Pengőtől függetlenül, egy olyan pénzalapot kell teremtenünk, mely a Pengő mellett, kizárólag a belföldi általános pénz- és áruforgalmat lebonyolítani, és azt teljesen felfrissíteni képes legyen. Ennek a kerestülvitelére, a következő módot vélem alkalmasnak:

a) A Nemzeti bank vezetése alatt, az arany Pengő értékével egyenlő új pénzegység – mondjuk – *Bankónéven* hozandó különböző címletekben forgalomba, mely pénz megfelelő értékkel alátámasztva, mint törvényes fizetési eszköz, a fixírozott pénznemű váltók és adóslevelek kivételével, mindenkiel szemben elfogadási kényszer alatt álljon, az állami élet összes vonalain.

b) Ezen új pénzegység értékbiztosítására szolgáló alap a következő módon létesítendő:

1. Minden kereskedelmi, ipari és kulturális stb. r.-t. alapon létesült részvényeket, zálogleveleket, elsőbbségi részvényeket, kötvényeket, élvezeti jegyeket stb. kibocsátó alakulat, beleértve a nemzeti bankot és egyéb állami vállalkozást és postatakarékpénztárt is, az alaptőkéje

20%-nak erejéig, megfelelő kamatozással bíró *elsőbbbségi* részvényeket, vagy pótelsőbbbségi leveleket bocsát ki, melyeket ideiglenesen a nemzeti banknál, kölcsönkép az: új pénzalap biztosítására letétbe helyez. Ezen különféle részvények után járó évi kamatok további biztosítékul, a nemzeti banknál letétbe helyeztetnek, vagy pedig az illető kibocsátó alakulatnak kiadatnak azzal, hogy az új pénzegység bevonásáig, illetve megszűnéséig, ezen kamatok a tartalékalap keretén belül és javára őriztesenek. Ily módon az illető kibocsátó alakulat semmiféle kárt nem szenved, s lehetővé teszi, hogy az ország kielégítő pénzforgalomhoz jusson, miáltal önmagának is hasznot biztosít.

2. Minden ingatlanra I-ső helyen betáblázott kölcsönösszeg 5%-a, a telekkönyveknél az új pénzalap javára fedezetkép visszatartandó; kifizetés esetén pedig megőrzés végett a nemzeti banknak kiadandó, addig is, ez az 5% telekkönyvileg feljegyzendő biztosítékul az alap javára.

3. Mindenki köteles, családi és muzeális nemes ércből készül tárgyai kivételével, minden arany és ezüst nyers vagy feldolgozott készletét, az új Bankó-pénzalap javára a nemzeti bankhoz beszoigáltatni, melynek értékét a nemzeti bank *Bankó-pénzzel* megváltja és kifizeti. Természetesen ezen intézkedés kereskedésekre és ékszerüzletekre is szükség szerint bizonyos mértékig kiterjesztetik. Egyidejűleg a nemzeti bank intézkedik, hogy minden árverésen, vagy egyéb helyeken eladásra kerülő arany és ezüsttárgyak Bankó-pénzzel az új pénzalap javára megvétessenek. Az ily módon összevásárolt nemes fémeket semmi más célra felhasználni nem szabad, úgyszintén a kölcsönkötvényeket és más forrásokból az új pénzalap javára befolyt értékeket se.

4. A nemzeti bank az *elsőbbbségi* részvényeken

fcivül, megfelelő mennyiségű nikkell és rézaprópénzt bocsát az új bankpénz javára ki, a megnövekedett pénzforgalom lebonyolításának lehetővé tételére.

5. Ezen alap kiegészítésére csatoltnak azon önkéntes adományok is, melyek az úgynevezett Friedmann-féle akcióból befolytak, vagy felajánlva lettek, s később is befolytlni fognak.

6. A bankpénznek *Pengőbe* való beváltásának lehetővé tétele akép történik, hogy minden adóhivatal vagy postatakarékpénztár fiókja feljogosítva és kötelezve legyen 2% beváltási díj mellett a beváltást teljesíteni, s az ily «módon befolyt pénzt havonként jegyzék mellett a nemzeti banknak felterjeszteni. A nemzeti bank ezen összegekkel aranyat vagy külföldi megbízható devizát vesz, s azt az új pénztartalékalaphoz csatolja. Tekintve, hogy a sokszori váltásból befolyó 2%, évenként igen tetemes összegre növekszik, ennélfogva ez az összeg is annak idején a bankpénz bevonásának lehetővé tételére fordítatik,

7. Minden ingatlan átíratástól egy fél %, és minden oldalági örökségből 2% új illeték szintén a likvidációra gyűjtendő.

8. A bank likvidációját annak idején az országgyűlés fogja elrendelni, s annak módjáról intézkedni, a meglevő érckészletek s egyéb értékeknek értékesítése által; egyidejűleg a kölcsönvett részvényeknek az illető alakulatoknak kamatokkal együtt való visszaadásával, valamint az ingatlanokra biztosított 5% feloldásával.

9. Az ily módon összegyűjtött nemes érc és egyéb értékek számításom szerint 3-4 száz millió ar. P-öt is kifognak tenni, s így az új pénz 50-100%-os biztosításával 400-500 millió aranypengő értékű *Bankópénz kibocsátásával* olyan nagyarányú pénzbőség keletkezik, mely új életre kelti az általános közgazdasági

életet minden vonatkozásában, tehermentesíti az amúgyis szűkös P forgalmát, és megszilárdítja annak stabilitását azzal, hogy nem lesz szükség több papír P kibocsátására, mint a mennyire az állandó kiszivárgás következtében esetleg megapadt ércfedezet teljes biztosítékot nyújt.

IV.

Pengőnk valutáris értékének biztosítása.

A *Bankópénz* behozatalával, a belföldi gazdasági élet fellendülése és mindenirányú munkaalkalom biztosítása megszervezve lévén, olyan intézkedések teendők, melyek kivitelünket növeljük, hogy ez által érc- és devizakészletünk táplálása is lehetővé tétessék, s a veszedelmes infláció elkerültessék. Ennek lehetőségét, a már meglevő intézkedéseken kívül a P. arany és deviza fedezetének javára a következőket vélem:

1. Mindenki, aki hivatalos kiküldetésen kívül külföldre utazik, tartozik a határátlépése előtt 5-10 P-t lefizetni, a szegény testi munkásokon kívül.

2. Mindenki, aki hivatalos kiküldetésen, és munkásokon kívül 5 napnál többedéig tartózkodik külföldön, tartozik hazajövelekor az útlevél bemutatásával vagy azonnal, vagy hazaérkezése után 8 nap alatt végrehajtás terhe alatt annyi 5 P-t fizetni, mint a hány napig az 5 napon felül külföldön tartózkodott. Ha ezt külföldi valutával teljesíti, akkor 10% kedvezményt kap.

3. Aki külföldi árut hoz, hozat, akár saját, akár más használatára, vagy elárusításra – be, az tartozik az illető áru vámtételének 20-25%-át valutarontás címen illetékes helyek lefizetni, még pedig lehetőleg

az illető ország valutájában, mely esetben 10% kedvezményben részesül.

Tudjuk, nálunk úgyszólván betegséggé vált, hogy mindenki, hacsak szerit teheti, inkább eldicsekvés szempontjából külföldre utazik, s ott költi el valutánk rontására azt a pénzt, amit itthon kellene elköltenie. Hogy fürdő és nyaraló helyeink nem tudnak elegendő színvonalra emelkedni, sőt ekszisztálni, első sorban az a körülmény okozza, hogy akárhányszor a legobskorúsabb helyekre is elmegy, közönségünk nyaralni, üdülni stb., csakhogy elmondhassa, hogy külföldön töltött el egy bizonyos időt, jóllehet nálunk is egyes helyen most már minden kényelmet megtalálhat, sőt egészségügyi intézményt is, különösen a főváros környékén. Megboldogult Podmaniczky Frigyest, ki széles látkörű s egész Európát ismerő talpig úriember és jó hazafi volt megkérdeztem, hogy miért nem megy Budapestről soha el valahová nyaralni vagy üdülni? Kérdésemre azt válaszolta, hogy sehol a világon olyan jól meglenni, úgy télen mint nyáron nem lehet, mint Budapesten; hiszen itt mindent meglehet találni, a tenger sós vizén kívül, – a mire külföldön pazaroljuk a pénzünket, s már akkor említettem előtte, hogy a kormánynak kellene intézkedni, hogy ez a külföldi utazgatás lázbetegsége lehetőleg csökkentessék, a mi fürdőink és üdülnőhelyeink fellendülése- és az általános fogyasztási-és forgalom érdekében; – a mit ő helyeselt is, de sajnos, mai napig ez irányban semmi intézkedés se történt. Most azonban, mikor minden ország őrzi valutáját és gazdaságilag elzárkózik, nagyon indokolt ennek az intézkedésnek megtétele, – hiszen millió számra is mennek tőlünk át a határokon, – a mellett évente legalább százezer ember nyaral, üdülni heteken, sőt hónapokon át a külföldön; hogy valutáris és közgazdasági szempontból ez milyen kárt

jelent, azt könnyen ki lehet számítani, mit én évi 40-50 millió pengőre taksálok, ami olyan tekintélyes összeg, melyet jelen viszonyok közt figyelmen kívül hagyni nem szabad.

Ilyen formán vagyunk a külföldi árukkal is, melyek nagyrészen indokolatlan behozatala egyre veszélyeztetik ércfedezetünket, és pengőnk valutáris értékét, mert a behozatallal szemben álló kiviteli passzivitásunk, előbb-utóbb tartalékaink kimerülését fogja eredményezni.

Iparunk már annyira fejlett, hogy csekély cikk kivételével, különösen bizonyos, nálunk nem termo nyersanyagokon kívül, minden beszerezhető; indokolatlan lukszuskiadásokat és vásárlásokat pedig meg kell nehezíteni, a mi megtörténhetik a külfölddel kötött *szereződések sérelme nélkül*, mert a külföldi áru vásárlásához szokott, vagy azokat jobb minőségűeknek vélő egyén, a 25%-os áremelkedés dacára továbbra is külföldi áruk mellett marad, s így a 25%-os ráfizetésével hozzájárul valutánk megjavításához. Aztán nem szabad szem elől téveszteni azt a körülményt is, hogy túlnagyra nőtt kereskedelmi érdekeltységünk, mondjuk kereskedőink a külföldi tőkeerős gyárat azért veszik többnyire igénybe, mert csekély tőkével megindított üzletükre ott hosszabb időre kitolható hitelt élvezhetnek, amit nálunk, sajnos, nem kaphatnak meg, s így megélni tudnak, míg egy kedvező csőd, vagy kényszeregyezés révpártjába be nem hajóznak; persze itt is tisztelet a kivételeknek. A behozatalnak legnagyobb részt a szén- és faimport képezi, mely legnagyobb súllyal nehezedik valutánkra, jóllehet több kereskedői, mint bürokratikus érzékkel ezen tételnél, a termelés fokozásával sokat lehetne javítani; a mi különösen a tűzifa indokolatlan, és túl óvatos termelési korlátozásánál áll fenn. Ezért igyekezni kell helyes érzékkel a kivittel, a behozatalt valutáris szem-

pontból is kiegyenlítene – hogy az infláció rémét elkerüljük.

V.

Állami bevételeink fokozása, s az idegenforgalom emelése.

A minden vonalon fokozott adózások már túlépték azt a határt, melyet a polgári rend és megélhetés biztosítása, a mai munkanélküli időben megengedhet, ezért, e téren, a meglévők esetleges csökkentésével, az adózás egyenletesebb elosztása, és néhány újabb igazságos és méltányos adózási tetei behozatala szükségesnek mutatkozik; evégből a következőket hozom javaslatba:

1. Miután a 2½%-os szükségadó, csak az adóban lévő házakra vonatkozik, ki kell terjeszteni az adó alatt még nem álló házakra is, még pedig a házbérek 5-10%-ának arányában, miáltal vagy 10-20-millió bevételi többletkez jutunk.

2. Be kell állítani a kellően, vagy egyáltalában ki sem épített telkek és rozoga házak után járóadót, ami abból áll, hogy a fővárosban és a többi városokban, egyes utcák rajonírozásával megállapítandó, hogy milyen magas, és a telkek nagyságához képest milyen terjedelmű épület építendő. Aki pedig ilyen helyen megállapított épületet építeni nem akar, vagy nem tud, ez megfelelő adóztatással arra kényszerítendő, hogy telkét eladja és más rajonírozásba költözzék, illetve vásároljon telket vagy megfelelő házat – esetleg másképp kamatoztassa, ha ez neki konvenciál-vagyonát. New Yorkban már rég megvan az építési rajonírozás, ahol bizonyos részeken, csak megfelelő

felhőkarcoló építhető, aki pedig ilyet nem épít, az egy megállapított magassága felhőkarcoló alán fizet adót, akár üres a telek, akár már van rajta régebbi kisebb épület. Miért ne tegyük mi is meg ezt, ami nemcsak jövedelmezőségi, hanem a város *kellő kiépítése és rendezése'* szempontból is annyira előnyös és kívánatos. Ha csak a fővárost vizsgáljuk, meggyőződhetünk róla, hogy a város nagy részében néhány főútvonal kivételével csupa alacsony, egészségtelen viskók éktelenkednek vagy üres telkek terpeszkednek, – nagyrészen a *telekspekuláció* érdekében; már pedig egy város fejlődését, se spekuláció, se egyéb okból visszatartani nem szabad; aki pedig spekulálni akar, – az fizesse meg a reá kirótt magas adót, A rajonírozás- tehát kiterjesztendő 2-3-4 emeletes házakra is, s az építkezési engedélyek, csak a rajonírozás rendelkezéséhez képest adhatók ki. Nagy hiba volt a főváros vezetőségétől, hogy a kültelki építkezéseket forcírozta, mielőtt a belső területek megfelelő épületekkel ellátva nincsenek. Különösen a József, Ferencváros, sőt a Belvárosban is vannak utcák, hol ronda, egészségtelen viskók éktelenkednek, jól lehet a kültelken emeletes házakat is emelnek; ennek aztán az lesz a következménye, hogy a városi lakosság kiköltözik a külső, sőt vámon túli részekre, s így a belső részek lakók nélkül maradnak, az állam kárára. Ezen az egészségtelen állapoton most már csak a további építkezések megnehezítésével, és ezenkívül agy lehet segíteni, hogy a kültelki házakra nagyobb adók vetendők; az új építkezéseknél pedig az adómentesség megszüntetendő; ami méltányos is, mert a főváros a közművek létesítésével kapcsolatosan nagy kiadásokat tett., vagy tenni fog a jövőben. De nem hagyhatom figyelmen kívül azt a beteges rendszert is, hogy ahol csak egy viskó is épül, különösen a főváros területén, ott rend

szerint üzletet is nyitnak. Ezért van az a sok üzlet Budapesten, melyek hogy eltarthassák a túl sok kereskedőt, meg kell drágítani a különféle áruk árát, miáltal meggyengül a közönség vásárló képessége, és szükségszerűen beáll az üzleti pangás. A nyugati nagyvárosokban, úgy szólva telvannak különítve az üzleti városrészek a lakórészekről úgy, hogy utcánként alig lehet ezekben egy-egy üzlet-helyiséget találni, csakis inkább az élelmi szerek eladásával foglalkoznak; miért nem lehetne ezt nálunk is meghonosítani, hiszen csak hasznára válnék a köznek minden tekintetben?

A házaknak és üres telkeknek e tekintetben való megterhelése a mezőgazdasággal szemben indokolt és igazságos, bár jóllehet, hogy az adó alá eső házakat eddig is 40-50%-os adó terheli, mégis 4-6%-os tiszta jövedelmet hajt a befektetett tőke után, természetesen, ha magánadósággal megterhelve nincsen, – a minek nem az állam az oka és előidézője; – az adó alá nem eső házak épen 8-12% jövedelmet hajtának anélkül, hogy tulajdonosa, legtöbb esetben a házbérek átvétele, s a kávéházakban, vagy üdülőhelyeken való kártyázáson kívül, valami fárasztó munkával foglalkozna. Ellenben, a mezőgazda kivan téve az időjárás mindenféle szeszélynek, és boldognak érezheti magát, ha fárasztó és gondterhes munkája után, a rengeteg levonások után 1-4%-os Jövedelmet tud kihozni; sajnos, mostanában még annyit se. Ezért, a házak és spekulációs telkek után kivetett különadók méltányosak; természetesen, az esetleg rajtok levő terhek tekintetbe vételével

3. Mindazok, kik akár magyar honosok, akár nem, bármi okból az év egynegyedénél több időt töltenek külföldön, egyhuzamban vagy megszakítással, azok az állami és községi adók *kétszeres* fizetésére kötelezendők; mert felette káros az, hogy az itten szerzett jövedel-

met az illető külföldön költse el, s ezzel az államot megkárosítsa.

4 Már évdizedek óta hirdetem, hogy be kell vezetni 40 év felül az agglégény és aggléány, egyszóval családnélküli adót – bizonyos létminimum tekintetbe vételével, – ahogy ez Törökországban már be is lett vezetve. A családalapítás nemcsak természeti szükségyszerűség, hanem; az ország, és a társadalom érdeke is, úgy nemzeti, mint gazdasági és erkölcsi szempontból. Elvégre, a vérvesztesség pótlása céljából is, az: országnak szüksége van polgárokra, kik az állam és-nemzet kárát megfelelő áldozattal pótolják. Ugyancsak: külön adóztassanak meg azok a házastársak is, akik legalább 1 élő gyermekkel nem bírnak, mert a gyermek-áldástól való idegenkedés, már valóságos, néppusztító betegséggé fajult, különösen egyes vidékeken. Ezek: a megfelelő, több adó alól csak akkor legyenek mentesítve, ha vagy gyermekük születik közben, vagy egy árvagyermeket, esetleg lelencet fogadnók örökbe.

5. Hogy pedig az ország jövedelme más téren is emelkedjék, el kell követnünk, mindent, hogy az *idegenforgalom* felénk is kiterjeszkedjék, a jelenbeni megszokott csapásaiból. Tudjuk, hogy a világot járó idegenek, inkább olyan helyeket látogatnak meg, ahol kevés fáradsággal sok és valami különös látni valót, sok Szórakozást, kényelmet, jó és olcsó ellátást találnak. Franciaország aranybőségét nagyrészen az idegenforgalomnak köszönheti, ép így Olaszország, sőt ha kisebb mértékben más államok is. Legújabban hozzánk is jönnek szerény számú idegenek, de egy-két nap utáni tovább állanak, mert nincs, a mi őket hosszabb időre lekötni tudná. Bár fővárosunk gyönyörű fekvésű, s

helyenként látnivaló is akad, de sajnos, még nincs úgy kiépítve, hogy a kiépített és rendezett városokhoz szokott globetrotterek el ne fitorítanak orrukat, mikor: az Andrassy-út rendezetlen torkolatát, a Városház Károly-körúti részét, a Rákóczi-út torkolatát, a Rókus-kórházat, a Kálvin-tért, s még egy néhány hasonló, igazán csúnya helyet meglátnak, a bűzös Dob-utca körüli gettó és a külvárosok viskóitól eltekintve. Aztán, hol és minő szórakozást találjanak. Egy nagyobb képtárt, vagy a muzeumot még megnézik egyesek, de a sok apró elszórt muzeumokra senkise kíváncsi, s csak pénzpocsékolás azoknak a fentartása. Ellenben, ha az összes kisebb múzeumok és képtárak, meg egyéb gyűjtemények egy helyen, teszem fel a kibővített múcsarnokban volnának egyesítve, akkor igen sok idegen keresné fel, hogy egy csapásra mindent meglássanak. A vidékről pedig beszélni is alig lehet, talán a Hortobágy érdekelné legjobban a külföldieket, ha ott a hamisítatlan ős pusztai életet minden vonatkozásában állandóan láthatnák. De, sajnos, ez nincs már meg, ha kissé utrírozva is, meg kellene csináltatni, még pedig a pusztai vadliba stb. vadászatokkal és taihorgászattal kapcsolatosan.

A Balaton volna a második vidéki látnivaló, – a nyári hónapokban persze ez is, – de sajnos, egy pár fürdősen kívül (az is ha szép idő) semmi egyéb kényelmet vagy szórakozást nem nyújt; pedig be kellene vezetni a sűrűbb jacht-, ló-, tennisz-, football s egyéb versenyeket; engedélyt kellene adni az idegeneknek, hogy bizonyos díj lefizetése mellett passzióból horgázhassanak nappal, – este pedig egyéb kabaré, tánc stb. szórakozást találjanak.

Lilafüred, sajnos, egy meghalt kis paradicsom, melybe egy kis életet, a télisporton kívül, vadászat, póló, tennisz stb. állandó versenyek, továbbá egy kis

jókedvet csináló mulatságos előadásokkal stb. kellene önteni; bár nedves nyári levegője nem igen alkalmas huzamosabb tartózkodásra, de országos gyűjtés vagy bérlet révén is, tovább kellene vezetni a mély furrást, mert a geológia bizonyos fokon túl absztrakt tudomány, s a legjobb geológusok is komolyan csak azt mondhatják, – mit Bökk Hugótól hallottam, – hogy csak az Isten tudhatja, mi rejtőzik a föld gyomrában; ezért, a sok áldozat után, újabb áldozattal is a továbbfurrást meg kellene kísérleni, mert, ha meleg gyógyforrásra akadnak, akkor meg van mentve Lilafüred összes költségeivel együtt.

Visszatérve a főváros idegenforgalmára, tudjuk, hogy az idegenek a látnivalókon kívül, bizonyos idegfeszítő és mint ráritás, nagyobb érdeklődést kiváltani bíró dolgokat favorizálnak, Paris, bármilyen sok is a látni való benne, ha az est beköszönt, seregestől tódulnak a pénzzel megrakott idegenek a Montmartra, hol bizonyos helyiségek kivételével, a jóformán lebujnak mondható mulatókban szórják a pénzt, s jobban érdekli őket az exotikus zene mellett félmeztelen négerpár tangó tánca és egyéb bohóságok, mint a Luver megfizethetetlen világhírű kincsei.

Aztán, miért kell épen nekünk pápábbaknak lenni a pápánál, mikor minden állam igyekszik segíteni nyomasztó gazdasági helyzetén, úgy amint tud, s evégből mindent elkövet és megenged magának, hogy az idegenforgalom emelésével külföldi devizákhoz, munkaalkalomhoz és jobb megélhetéshez jusson, ezért megengedik az oly divatos és keresetté vált játékkaszinók felügyelet mellett való létesítését: mi pedig spanyol grand büszkeséggel, álszenteskedésből vagy Isten tudja miből, álerkölesi koturnusba bújva, kézzel, lábbal ellenszegülünk az ilyen kaszinók létesítésének, és megenged-

jük, sőt elősegítjük, hogy a játékszenvedély és szórakozás vágytól űzöttek ezrei külföldön költsék el pénzüket, miközben ellenőrizhetetlenül, gomba módjára tenyésznek idehaza az egymást kifosztó titkos és elnézett hazárdjátéklubbok, melyek már eddig is minden ellenőrzés mellett is valóságos rákfenéi lettek ideges társadalmunknak. A Margitsziget egész éven át ilyen felügyelet alatt álló játékkaszinó létesítésére igen alkalmas; ha ilyen létesülne: akkor a külföldiek is szívesebben látogatnak el hozzánk egy kis szórakozásra és szerencsepróbára mint most, s ne feledjük azt se, hogy az ilyen kaszinó egynehány milliót is hozna az állam üres éléskamrájába. Miért félünk tehát a falra festett ördögtől? Váljon több koldus, öngyilkos és bűnöző volna akkor? Alig hiszem, s valljuk be, sine pudore,' hogy üzleti szellem nélküli álszenteskedő hipokriták vagyunk.

Sokat tanácskoznak a felett is, hogy mi legyen a Gellérthegyi citadellával, melyet mindenkép a túlreményekhez kötött fürdőváros terveihez akarnak fűzni. Azt hiszem, hogy az egykori *citadella* legalkalmasabb volna arra, hogy benne állítsuk fel a *hadtörténeti muzeumot*, még pedig olyképen, hogy az *alagsorban* volnának körképeken bemutatva, úgy az általunk küzdött nagyobb tengeri ütközetek (Lissa, Otrajtó), mint a külföldi nagy tengeri ütközetek (Abukir, Trafalgar, Szkagerák, Csuzima, hol Togó japán tengernagy, és Manilla, hol az amerikai flotta tönkretette az orosz, illetve a spanyol flottát stb.) A *földszinten* volna a Feszti-körkép elhelyezve, emellett diorámákban több nagy csata reprodukálva, a világ minden részéről, úgy a világháborúból, mint az azelőtti időkből. Az *emeleti* helyiségekben volna egy szép és gazdag fegyvertár,, mindenféle régi és új hadieszközök beszerzésével, mel-

lette pedig a hadirodalom termékeinek olvasóterme. A citadella hátsó részében építenék fel a nemzeti *panteont*, hová összes nagy halottainkat összegyűjteni kellene (Kossuth, Szécsényi, Deák stb.) és ide hozatnák az ismeretlen katona síremlékét is. Ha az általam ajánlott ezen terv megvalósulna, akkor ez egy olyan *világatrakció* volna, melynek a látásáért szívesen hozzánk is utaznának: Amerikaiak, Angolok, Franciák, Németek és mások; ezek a tényezők sokkal nagyobb lendületet adnának az idegenforgalomnak, mint az egyre hangoztatott fürdőváros tervezgetése, mert sajnos, kénes vizek más helyeken is vannak, úgy nálunk, mint külföldön, s inkább a Hungária-forrást és az Erzsébet sósfürdőt kellene jobban külföldön népszerűsíteni a többi fürdők mellett; különösen a Hungária-forrást, mely sok esetben csodákat mívelt. Ez alkalommal nem mulaszthatom el megemlíteni, hogy több év előtt egy berlini konszorcium azzal fordult hozzám, hogy eszközölném ki a Fővárosnál, hogy vehesse meg, vagy bérelhesse hosszabb időre a Hungária-forrást és a Rudas-fürdőt, mert ez esetben, a Rudas-fürdőből nagy szállodával összekötött modern fürdőt fa török nagybázén meghagyásával) építene, – a Hungária-forrásból pedig Karlsbadhoz hasonló helyet létesítene, és gondoskodna arról is, hogy külföldön megfelelően reklámirozza legyen. – El is jártam néhány vezető egyénnél, de sajnos, több diszkrét okból a szép tervet el kellett ejteni, – Budapest kárára. A Margitszigeten, minden elképzelhető szórakoztatásra alkalmas intézményt be kell vezetni, mert az idegenforgalom növekedése minden költséget megér, s ha játékkaszinóval mindez kibővül: akkor Budapest egy központi találkozója lesz a globetrottereknek és másoknak, különösen, ha az előbb említett haditörténelmi múzeum is a Citadellán létrejön.

VI.

Birtok es kultúrpolitikai megjegyzések.

Magyarország, mint kimondott földművelő állam, elvárna, hogy a föld népe ne kísérleti nyúlként kezelhessék, hanem olyan szakszerűen és minden pártpolitikától mentes konstruált birtokpolitikának fektesse le az alapját, mély a modern korszellemtől vezetve, hosszú időre biztosítsa gazdasági életünknek nyugott fejlődését Tiborc megtestesítője annak a magyar parasztnak, ki Magyarország gazdag földjén, évszázadokon át, bár mint földnélküli János tengette nyomorúságos életét, mégis szerető hű fia maradt a hazai rögnek. Az aránytalan földmegosztás néhányszor véres kiobbanást is okozott, mégse vontunk le a megfelelő konzekvenciát, – mondhatni mai napig. A Dózsa-féle parasztlázadást, «a nemzetiségi mozgalomnak deklarált Hora-Klorka-féle vérengzést, a mint tudjuk gazdasági elégedetlenség idézték elő, s csak az 1836. évi Cirákiánum s az 1848. évi airbéri felszabadulás hozott nagyobb változást e téren létre, mintaddig, míg Darányi Ignác, s utána nagyatádi Szabó István a földbirtok reformjával lényegesebb változást nem intonált, mely sajnos, félúton megállott; pedig ezen az úton megállanunk nem szabad, mert a magyar föld sorsa az úgynevezett kis birtokososztály kezében van letéve, s ezért itt kell igazi rendet és radikális megoldást teremtenünk, nehogy kiessék a föld ezen osztály lábai alól, mert akkor elvesztünk, hiszen: kié a föld, azé az ország.

A mostani rendkívüli rossz gazdasági helyzetet nem szabad végérvényesnek tekinteni, mert hiszem és vallom, hogy ez csak egy effemer jellegű jelenség, és hogy effemernek maradjon, ezért kell minden figyel-

münket és erőnket, de jóindulatunkat is a mezőgazdasági élet szanalására, s birtokpolitikánknak új kerékvágásba való terelésébe fordítanánk.

Nem céлом, még kevésbé hivatásom ezzel a nagy kérdéssel programszerűen részletesen foglalkoznom, mégis felemlíték néhány elvet, melyekkel foglalkoznom kell, a nagy *cél* érdekében.

A „Magyar nemzet megújhodása” című könyvemben sok egészséges eszmét vetettem annak idején fel, – sajnos, kevés eredménnyel;; – ezeket most is ajánlom, s akit érdekel, az megtalálhatja a múzeum könyvtárában; – de megtalálhatja mintegy folytatását „Állami telepítés és parcellázás” cím alatt a képviselőház naplójában is, hol radikális-törvényjavaslat formájában kibántam birtokpolitikái eszméimet megvalósítani, – de sajnos, eredményhez itt se juthattam. Ajánlom tehát; helyezük birtokpolitikánkat az arányosabb birtokmegosztás alapjára. Evégből földhez kell juttatni a földet kezemunkájával megmívelő kisebb existenciákat, hogy lekötve a haza rögéhez őket, a kommunista csábításokkal szemben, a haza hasznos és hű polgárai maradhassanak. Meg keli szüntetni, illetve más alapra kell; helyezni a hitbizományokat, részben vagy egészben; mindenesetre, a közcélokat szolgáló alapítványi birtokok tovább való meghagyásával, de se a hitbizományi, vagy egyéb megkötött birtok, se az allodiális latifundiumok ne tegyék lehetetlenné: a kisgazda társadalom fejlődését és megerősödését; mi végből, hosszú lejáratú bérleti vagy alacsony járadékfizetési rendszert kell behozni. A különben is fülíg eladósodott közép és nagy birtokos, csak örülhet, ha a dob alól, 4-5%-os járadék, vagy hosszú bérlet révébe evezhet, ha már jó árban készpénzért eladni nem tudja. Nézetem szerint a „Pénzüntézet” központ” vezetése alatt egy hatalmas bank-

konzorciumnak kellene létesülnie, a nagybirtokoknak és a felszabadított hitbizományi birtokoknak parcellázással járadék, vagy hosszúlejáratú bérbirtokokká való átalakítására; a „Szövetkezeti” rendszer is szolgálhatja ezt a célt, ha kellő tőke áll a háta mögött. Mindenesetre, az apró és kisbirtok között kisebb középbirtoknak is kell lennie, hiszen a kisembereknek szükségük van és kell is legyen a szellemi vezetésre. Az östermelést bizonyos mértékig át kell alakítani olyan termények előállítására, melyek a jelenlegi viszonyok közt a legkedvezőbb piacra találnak: állatgazdaságunk kapcsolatos és praktikus fejlesztésével gazdasági vasutak nélkül, különösen terjedelmes határokkal bíró helységekből, nálunk levő tanyarendszer mellett, a mai rossz viszonyok közt gazdálkodni úgy szólva lehetetlen, hiszen a nagy távolságban levő tanyákról úgy a gabonát, mint különösen igen előnyöseit fejlődő baromfi, gyümölcs és tejtermékeket a piacra hozni felette nehéz és költséges; pedig az egyre hanyatló mag gazdasági kilátások ezek felkarolását szükségessé teszik. A rossz homokos és szikes területek beerdősítése nagyon lassú tempóban halad, pedig a légköri viszonyok ezt megkövetelik; ép úgy szükséges a fentebbi körülmények tekintetéből a Duna-Tisza csatornájának kiépítése, ha idegen tőkeigény bevételeivel is. Végül pedig ne feledkezzünk meg a gazda hitelreformjáról se.

A modern gazdálkodás megköveteli az elhanyagolt tagosítás fejlesztését, és a kellő gazdasági szak-képzettséget, mert sajnos, még mindig a régi idejét múlt szisztéma mellett tartunk, – kivált a kis gazdaságokban. Nézetem szerint a magyaróvári gazdasági főiskola elegendő a legmagasabb gazdasági tudományok megszerzésére, hiszen a nagybirtokok parcellázásával nem tudnak végzett növendékeink ezen pályán el-

helyezkedni. Ezért szaporítani kell az *alsó- és középfokú* gazdasági iskolákat, a törpe, kis és középbirtokosok gyermekeinek kitanítására, sőt az idősebbeknek is; oktatására, hogy az új nemzedék, ami az ország gerincét kell hogy képezze, a modern gazdálkodás mindem csínját-bínját, így a különféle gépkezelést is megismerje, és eszerint gazdálkodjék. A Közgazdasági egyetemet is költség szempontjából feleslegesnek tartom, és annak: egyes tantárgyait részben a magyaróvári akadémia,, részben a budapesti egyetem állatorvosi intézet és műegyetem közti kellene felosztani, – azért említem a; budapestit, mert itt mindent megtalálhat a hallgató, a mire egy modern gazdának szüksége van, s különben. is, eljöhét az idő, hogy egyes vidéki egyetem esetleg, megszűnik,, mert valljuk: be őszintén, kár volt a szellemi proletariátus növesztésével, a csonka országot annyi egyetemmel, megterhelni, ami áll különösen a jogi és orvosi pályáknál; apropó, a vidéki felesleges- felekezeti jogakadémiák megszüntetésére minden eszközzel kell igyekezni, most ezeket nem a szükségszerűség, hanem a felekezeti féltékenység tartja fenn, a felekezetek közti béke hátrányára. Hogy pedig megszűnjenek, meg kell vonni minden állami támogatást tőlük, és. rá kell kényszeríteni, hogy két évet a budapesti egyetemen töltsenek és itt nyerjék el a. képesítési okleveleiket, annyival is inkább,, mert a jogi tárgyakat ki kellene bővíteni bizonyos fokú. orvosi és technikai olyan tárgyakkal,, melyeket a mai kor igényei megkívánnak. Ugyancsak, felesleges luxusintézmény a tihanyi halbiológiai intézet is, melyből vagy modern szálloda létesítendő, vagy ha megmarad, akkor ki kell halászati kurzussal egészíteni a fejlődő és jövedelmező halgazdaságok érdekében.

De megszüntetendő a betegen született, most haladók teljesen felesleges és pártpolitikai Ériszalmájakép

szereplő *népjóléti* minisztérium is, mely több felesleges költséget okozott az országnak, mint akármelyik más minisztérium. A háború és forradalmak utáni rendezetlen állapotokban talán még szükség lehetett egy ideig rá, de a normális állapot beállása után azonnal be kellett volna szüntetni, és munkakörét az azon időben amúgy is túlméretezett illetékes minisztériumok közt felosztani; de ne pártpolitikának fentartani, hogy koncot adjon az elégedetleneknek és az előre törő ambícióknak. A részben kiszivárgott szabálytalanságok és fejnélküli költségeket, sőt pénzpocsékolásokat most látjuk csak és érezzük, mert bizony rigorózusabban kellett volna eljárni: a mátrai szanatórium, erzsébetfalvi, pesti felhőkarcoló, s egyéb építkezéseknél; hiszen egyes üdülőtelepekre, köztük a színészek és színésznők üdülőtelepére, meg szállodák drágán való kibérlésére nem volt olyan nagy szükség, s minezekért, s a túlméretezett adminisztrációjáért kár volt eladósítania a vele kapcsolatos társadalombiztosító intézményt, mely a mellett, hogy elviselhetetlen terhet ró a munkaadókra és munkásokra, nem tudja hivatását úgy betölteni, amint betöltenie kellene. Ennek a minisztériumnak luxuriöz székháza és berendezése, nem a szegénységet, hanem a gazdagságot és jólétet jelképezi, pedig, hány szegény rokkant és szegénységben tengődő és éhező menekültet s más sorsüldözött polgárt lehetett volna segíyezni és könyeit letörölni a sok millióval, melyek ezen minisztérium keretén belül, a nyilvánosságra hozott adatok alapján elkallódtak. Ez a fényes székház most már hívatva lesz legalább arra, hogy befogadja a bérházakban elhelyezett *kultuszminisztériumot*, s így az e célra bérelt házak nagy összegre rugó béreinek elmaradása, és a népjóléti minisztérium megszüntetésével járó adminisztráció felfüggesztése, úgy a hogy pótolja a sok veszteségnek

legalább egy minimális részét, melyre most amúgy is nagy szüksége van az államnak.

A numerus klauzusnak, már liberális gondolkodásom miatt se vagyok barátja, mert nézetem szerint se vallási, se egyéb tekintetből, nem szabad senkit a tanulás és képzés módjától megfosztani, s ezzel sok ezer tanuló fiatalot, vagy züllésbe kergetni, vagy a külföldre kényszeríteni, hogy amúgyis kevés pénzünket ott költse el az ország kárára. Ha már teljes tanszabadságot adunk, a mit kell is adnunk mindenkinek, akkor gondoskodjék az állam arról is, hogy a végzett fiatal emberek lehetőleg *arányosan* nyerhessenek az ország minden nyilvános, illetve bármi tekintetben a kormánnyal kapcsolatban álló ipari vagy kereskedelmi intézménynél elhelyezést. Mert én, aki a különféle vallásfelekezetek egyaránt tisztelem, mégis, mint fajmagyar, nem tarthatom megengedhetőnek, hogy némely intézménynél: különösen az üzleti életben és bankoknál, sőt a nyomdai vállalatoknál is, a keresztény vallásúak nincsenek kellő arányban figyelembe véve, úgy az alkalmazás, mint az előmenetel tekintetében. Adjunk módot mindenkinek, hogy magát kiképezhesse, és arány szerint itthon elhelyezést nyerhessen. A kik pedig idehaza álláshoz jutni, vagy egyébként elhelyezkedni a tulprodukciónak miatt nem tudnak, azok keressenek diplomával kezükben a külföldön állást és boldogulást, s ott legyen mindenki az anyaország egy-egy őrszeme, s a nemzeti zászló védelmezője; ez az igazság. *Dixi et salvani animam meam.*

VII.

A leépítés.

Ma napság szálló igévé vált a leépítés, mint egyik mentőeszköz, a nyomorult helyzetünkben való kievickélésre. Nagyon bőven erről a kérdésről azért se tárgyalhatok, mert nagy részben már elintézték, s bőségesen tárgyalják nyilvánosság előtt is.

Én, ezt az ügyet kétélű fegyvernek tartom, mely épúgy megsebezheti az egyiket, mint a másikat: ha okkal-móddal nem kezeljük. Hogy a túlnagy fizetések, és különféle járulékok leszállítása igazságos és praktikus, ezt senkise vonja kétségbe, mert e téren már a túlságnál is tovább mentek; különösen a részvénytársaságoknál, ahol olyan horribilis dotációkat látunk, melyek egy-egy kis állam királyi fizetésnek is beillenek; természetesen, a soványan dotált részvényesek kárára. Városokban, különösen a fővárosban úgy a felsőbb fokú tisztviselők, mint az egyes üzemek vezetői, valósággal tobbzódnak a nagy fizetésekben és mellékjövedelmekben. De tobbzódnak egyes képviselők is az összeférhetlenhég kigúnyolásával.

Be kell hozni valahára azt, hogy elégedjék meg mindenki egy állással és fizetéssel, és ne szorítson ki másokat az elhelyezkedés lehetőségéből, mert ez hazafiatlan és embertelen dolog; különösen most, mikor az ország lakosságának egy része, a legnagyobb nélkülözésekkel küzd, sőt éheznek.

De, be kell hozni azt is, hogy ha a családfő nyugdíjjal járó hivatalos állást elfoglal, akkor a vele együtt élő neje semmiféle közhivatalt ne viselhessen, hanem ha nyugdíjképes, küldessék nyugdíjba – lakbér élvezete nélkül, (mert egy lakásért az állam, megye

vagy város két lakbért nem fizethet); ha pedig nem nyugdíjképes, akkor megfelelő végkielégítésben részesíttessék. Különösen a városoknál, hol a nepotizmus és protekciós rendszer legjobban virágzik tapasztalható ez az állapot. A háború alatt, különösen a háború utáni időben túlméretezett hivatalnokok járulécai a megengedettnél több terhet tettek az állampolgárok vállaira, kik most az összeroskadás előtt állanak. Itt a leépítés parancsoló szükségszerűséget jelent, bármennyire is fájdalmas az államkasszának operációja. A tisztviselői fizetések és nyugdíjaknál a leépítésnél ügyelni kell arra, hogy a kis egzisztenciák, ne fosztassanak meg a mindennapi kenyértől, mert ők is olyan gyomorral bírnak, mint a nagyjövedelmű tisztviselők, kivált, ha kultúrigényekkel bírók sorába tartoznak, mert sajnós, ma egy fővárosi kultúrigényekkel nem bíró utcaseprő több keresethez jut, mint egy kultúrigényekkel bíró kvalifikált kisebb tisztviselő; tehát ügyelni kell az ilyen körülményekre is. Ezt az esetet csak példakép hoztam fel, de sok ilyen eset van minden vonalon.

A nyugdíjaknál reformálni kell a politikai nyugdíjakat, mert sok panaszos kifakadásra ad alkalmat az, hogy a politikai nyugdíjasok – kevés munkálkodás után, több nyugdíjat kapnak mint mások, s ez a tétel igen súlyosan nehezedik az államkassza gyenge vállaira. Nézetem szerint, ezt a kérdést a következőkép kellene rendezni.

Azok a politikai nyugdíjasok (miniszterek, követek, politikai államtitkárok, konzulok, főispánok, kormánybiztosok), ha előbb állami vagy vármegyei szolgálatban álltak, s közvetlen utána, vagy közbenjött képviselőségből jutottak politikai álláshoz, ha ilyen állásban nem töltöttek annyi időt (legalább 5 vagy 10 évet), akkor azon rangfokozat szerint mennek

nyugdíjba, melyet mint köztisztviselők betöltöttek; a politikai állásban eltöltött évek pedig évi 2%-kal a nyugdíjban beszámítva legyen; például, ha egy miniszteri titkár 10 évi szolgálat után a 7-ik fizetési osztályból lesz miniszter, s mint miniszter 4 évig boldogítja az országot, akkor a 4 év a 10 évi min. titkári nyugdíjhoz csatoltatik és így titkári nyugdíja 14 évi szolgálat után lesz folyósítva, úgy a lakbére is. Ha pedig az illető miniszter 5 vagy 10 évig szolgált ebben a minőségben, akkor a nyugdíja 5 év után 20%, 10 év után 40%-kal lesz, a miniszteri fizetése után megállapítva, s a ministeri titkári állásban eltöltött évei a miniszteri nyugdíjhoz csatoltatnak 2%-kal évenként; például: Gróf Bethlen István miniszterelnöksége előtt nem volt köztisztviselő, de 10 éven felül volt miniszterelnök, ezért ő kapjon miniszteri fizetése után 40%-os nyugdíjat, s megfelelő lakbért, Májer János volt földművelési miniszter szintén nem volt megelőzőleg köztisztviselő és 10 évig nem szolgált mint miniszter, ezért miniszteri fizetésének 20%-át kapja nyugkép és a megfelelő lakbért. Olyan politikai hivatalnok pedig, ki össze-vissza 5 évig se szolgált, az 2 évi fizetéssel legyen véglegesítve. Ezek olyan igazságok, melyekben bárki belenyughatik, és sok tehertől megszabadíthatják az állam gyengén bélelt pénztárát. A leépítés legyen tehát egész vonalon igazságos és méltányos, és szigorúan kell elbánni az álláshalmozókkal, mert ha itt rendet teremtünk, akkor sok-sok ezer quálifikált és munkabíró ambiciózus fiatal ember nyer alkalmazást, ami állami és nemzeti, sőt gazdasági és társadalmi szempontból is kiszámíthatatlan előnyt jelent.

A bankó-pénz létesítésével könnyíteni lehet a tisztviselők helyzetén is, a levonások csökkentése által, még

pedig úgy, hogy a kincstár 40-50 millió P. értékű bankót vesz kamatmentesen kölcsön a bankó-alapból, s azt a tisztviselők fizetésének részbeni kiegészítésére fordítja. Minthogy a mai állapot öt éven belül remélhetőleg megszűnik, akkor circa 200-250 millió P értékű bankó-kölesönnel tartozik a kincstár a bankóalaphoz. Miután a bankópénz likvidációjáról a törvényhozás intézkedik, ennél fogva módjában lesz az államnak ezen kölcsönt minden megterhelés nélkül elszámolni.

VIII.

Reflexiók a választói joghoz.

Ha a történelem lapjait forgatjuk, meggyőződhetünk arról, hogy minden időszaknak bizonyos vezető eszméjei voltak, melyek árnyékában a legelkeseredettebb harcok dúltak, a pro és kontra érzők és gondolkozók között. Hogy távolabbi példákat ne idézzek, kezdem a Világosi katasztrófánál, mely után az abszolutisztikus rendszer, s az osztrákcsászárság konglomerátumába való bekebelezés ellen küzdöttünk. Ezen beteges elgondolkodásnak, Königrätz megadva a halálos dőfést, az állami és kormányzati függetlenségünk érdekében vívtuk a legelkeseredettebb alkotmányos harcokat. Azután jöttek az egyházpolitikai áldatlan harcok, melyek nyugvópontra helyezése után, felütötte fejét a külföldről importált nemzetközi szocialista mozgalom, egyre fokozódó radikális tendenciáival; s mikor itt, különösen az agrár szocializmus lecsendesítésével, a kiélés jelei mutatkoztak, akkor mint egyedüli boldogító eszmét, egy új robbanó anyagot dobtak az általános titkos választó jog címe alatt a közélet kazánjába, melynek gőzét azóta is próbálgatják bizonyos szelepeken elvezetni, nehogy a

kazán tőle felrobbanjon; – de a teljes lecsendesítése és a gőz levezetése mikor és hogyan fog sikerülni, az még a jövő titka, mert ez a kényes kérdés olyan helyekről is biztatást nyer – pártpolitikai, vagy egyéb érdekekből, melyeknek fékező, nem pedig gyújtó hivatásának kellene lennie. – Az általános titkos választói jogról, mint a demokrácia és a liberalizmus sarokkövéről, sokai lehet pro és kontra csevegni és vitatkozni; sajnos, teszik is azt úgy a laikusoknak, mint a hozzáértőknek ezrei, de állítom, hogy ehhez csekély része van, különösen a liberálisoknak. Hiszen jól tudjuk, hogy az emberek szabadgondolkodását és szabad ténykedését, bizonyos pártkeretek és különböző érdekalakulatok nemcsak befolyásolják, hanem a liberalizmus és demokrácia megcsúfolásával presszió alatt, úgyszólván diktatórikus módon irányítják is. Mindenekelőtt tudni és elismerni kell azt, hogy nem lehet minden államot és népet egy kaptafán kormányozni, és minden embert egy recept szerint gyógyítani; mert míg egyiknek az árkánium orvosság, addig ugyanez, egy másik hasonló betegnek mérget jelenthet: ez az általános igazság áll a választói jog gyakorlásánál is, Ennélfogva a választójogot az egyes népek individualitásához kell alkalmazni, az ország vitális érdekeinek szem előtt tartásával. Innen van az, hogy minden országban, hol az általános titkos választói jog bevezetve van, más és más formák és szabályokhoz kötik annak gyakorlását; ami végeredményben, bizonyos kormányzati célok érdekében olyan távol áll a liberalizmustól és demokráciától, mint Makó Jeruzsálemtől. Vannak országok, hol a liberalizmus választási téren is annyira beidegződött a polgárok öntudatába, hogy ott a titkos választói jog használatát bátran rájuk lehet minden utógondolat nélkül bízni; bár azok se mentesek bizonyos kilengésektől. Nálunk a nép nagy tömegei, sajnos, még nem

bírnak azzal az úgynevezett politikai érettséggel és önálló ítélőképességgel arra, hogy az ország ügyeit mint ennek mandátáriusai vezethessék, ha mindjárt jóindulattal is vannak eltelve. Ezzel nem mondom azt, hogy a titkos választói rendszer ne hozassék be, sőt kívánom annak érvényre jutását, de olyan formában, hogy a sötétbeugrás esetleges veszélyével szembe szállani tudjunk. Evégből a demokrácia és liberalizmus elveinek szem előtt tartásával, az *érdekképviselési* rendszer útján, tért kell biztosítani azoknak az elemeknek is, kiknek képességük, hivatásuk, hazafiságuk és társadalmi helyzetük biztosítékul szolgál arra, hogy önálló gondolkozásunk révén, nem esnek áldozatul, a különféle célokat szolgáló lelketlen, sőt hazafiatlan demagógiának.

Majdnem két évtized óta foglalkozom a választói jog kérdésével a nyilvánosság előtt is, s ettől az érdeklődéstől sarkalva 1917-ben „A magyar nemzet megújhodása” címen megjelent könyvemben, a főrendiház újjászervezésével foglalkozva ajánlottam, hogy a múlt hagyományainak bizonyos mértékig való respektálása mellett, demokratikus alapon, az *érdekképviselési rendszert* kell behozni. Ezen az alapon mégis jelöltem azokat a testületeket, melyeknek kiküldöttjei a főrendiházban helyet foglaljanak. Bár nem állítom, (mert ilyen szerénytelen nem vagyok), hogy az én javaslatom volt indítója a tizenhat évvel később megalkotott főrendiház új szervezésének, de elégtételül szolgál, hogy az új felsőház, az *érdekképviselés* alapján lett megszervezve, még pedig kilencven százalékig az általam javasolt irányelveknek megfelelően. Ezt az *érdekképviselés*et hozom javaslatba most is, mikor a választó jog reformjáról lesz szó, azzal a megjegyzéssel, hogy a lelkészek és nőknek tekintélyét, hivatását és az idealizmust romboló, családi perpatvarral és egyéb veszélyekkel járó aktív és passzív

választói jog gyakorlását, úgy mint a múltban, most is perhoreszkálom. A lelkész legyen mindenki által egyformán tisztelt lelkipásztora és vezetője a népnek, s ne igyekezzék ezen piedesztálról a politikai tusák mocsarába leszállani; a nő pedig akkor tölti be igazi hivatását, ha az élet küzdelmeiben férjének segítő társa, s a családi szentély őrangyala marad, és nem kívánczik a politikai harcok piszkos fegyvereivel tisztességes és tiszta koturnusát bemocskolni. Ez oknál fogva, ha a választási reform ismét szóba kerül, akkor a következő irányelveket hozom javaslatba:

1. A jelenbeni Csonkamagyarország nyolc millió lakossága osztassék fel 100 választási kerületre, kerületenként 80.000 lakossal, bizonyos látitudók megállapítása mellett;

2. A felsőházi érdekképviselőhöz hasonlóan, biztosítsassék 50 mandátum ezen testületek részére;

3. Az Államfő a kormány előterjesztésére 50 képviselőt nevez ki 5 évenkénti ciklusra.

4. Aktív választójoggal bírjon: minden 24-ik életévét betöltött önrendelkezési joggal, politikai jogainak gyakorlásától meg nem fosztott, bűnügyi vizsgálat alatt nem álló magyar állampolgár, ha legalább minimális állami adót fizet, írni-olvasni tud, vagy négy elemi iskola végzettségét beigazolja;

5. Passzív választójoggal bírjon minden 28-ik életévét betöltött, s az aktív választói jogosultság kellékeivel bíró magyar állampolgár;

6. Nők és lelkészek, se aktív, se passzív választói joggal ne bírjanak.

7. Hogy valaki jelölhető legyen, ahhoz a választás előtt 48 órával 30 választói joggal bírónak kell ajánlatát a választási elnökhöz benyújtani;

8. A választás titkos.

Ezek volnának nagyjában azok az alaptételek, amelyekkel az általános, titkos választói jogot, a liberalizmus és demokráció követelményeinek megfelelően minden rázkódtatás nélkül, nézetem szerint, bármikor behozni lehet, s azt is hiszem, hogy akkor ki lesz húzva méregfoga – legalább egyidőre – mindazoknak, kik a magyar nemzetet a világ közvéleménye előtt, mint a haladó korszellem, s a demokrácia ellenségének tüntetik fel. Hogy azonban ez a megoldás is teljes és végleges megnyugvást fog előidézni, arra csak jóslásokkal tudnék felelni, mert az emberi természetben rejlő elégedetlenség szelleme, mindig és mindenben talál okot arra, hogy felüsse fejét, és egyenetlenséget idézzon elő az emberek közt. Aki, viszonyaink közt jobb és praktikusabb megoldást tud, az álljon elő vele, s én készséggel kalapot emelek előtte.

IX.

A leszerelés problémája.

Ne legyen többé háború! Ez a hangzatos jelszó uralja a közhangulatot mindenfelé, különösen győztesek, s a kisántátnak elnevezett appendixek táborában, kik reményfeletti értékes konchoz jutva, görcsösen ragaszkodnak hozzá, s minden igyekezetük oda tendál, hogy a rabolt koncot megtarthassák, amit az ők szempontjából természetesnek is találok; de hogy vágyuk és igyekezetük, az általános megnyugvásnak s az ezen alapuló békének meg is felel: azt kétségbe vonom. Hiszen, éppen ők azok, kik intoleráns, sőt kihívó viselkedésükkel készítik elő azt az új háborút, melynek nézetem és meggyőződésem szerint, előbb-utóbb ki kell robbania,

s mely az emberiség és kultúra berkeiben eddig még nem létezett pusztítást fog eredményezni. Ma, a franciák védőszárnyai alatt egy állig felfegyverzett ellenséges gyűrűvel vagyunk körülvéve, abban a hiú hitben, hogy ezt az erőszakos állapotot örökké fentartani fogják. Hogy mai napig is ez az egyoldalú felfegyverzés, a pucérra lefegyverzett legyőzöttekkel szemben még fenáll, az szégyene az egész világnak, és bűne azoknak, kik bennünket lefegyverezve, rabsorban őriztetnek, nehogy levegőhöz és megélhetéshez jussunk, mert gyávák, s ily módon remélik uralmuk fentartását és a rabolt kincs biztosítását. Ezek felejtik azt az igazságot, hogy nincs örök állandóság, hanem minden változásnak van alávetve. Aki ma gazdag, holnapra szegény lehet és viszont; felejtik, hogy a barátság se Örökké tartó; de felejtik azt is, hogy az adós, ellensége lesz a hitelezőjének, csakhogy a kötelezettsége elől szabadulhasson, ha pénzét az követeli: ez az eset alig ha nem fog a franciákon beteljesedni, mikor az általa kitarított kis-ántántnak egykor fizetni kell, vagy, ha szükségtelenné vallván barátságuk: bedugul a mostani hitel forrása.

A világ minden teremtménye küzdelemre és egymás elleni harcra van berendezkedve, – úgy a növény, mint az állatvilágban, s ezen általános törvény alól az ember, mint legtökéletesebb, s legtöbb érzéssel és szenvedéllyel felruházott lény se vonhatja ki magát. Nagy utópista és idealista tehát az, ki az örök békére esküszik, és azt hirdeti; mely nézetem szerint, csak a végleges megsemmisülés után következhetik be; mert míg az emberiséget: az érdekek, indulatok és szenvedélyek vezetik, addig örök békéről komolyan beszélni nem lehet, legfeljebb a háború lehetőségének csökkenéséről, a mi a népszövetség tulajdonképeni hivatása. Azok a nagy problémák, melyek manapság az emberiséget

uralják, alig hiszem, hogy háború nélkül megoldhatók lehessenek, mert olyan nagy érdekek és indulatok fűződnek hozzájuk, hogy azokat csak vér és vas tudja kielégíteni, s akkor is csak egy bizonyos ideig csendes mederbe terelni: mert az élet nyomában jár a halál. A mindennapi megélhetés bizonytalansága, sőt már is problematikus volta, a leszerelést hívja segítségül, abban a tudatban, hogy ez által a társadalmi explózió elkerülhető legyen; nézetem szerint azonban a teljes leszerelés, nem hozza meg az emberiség várva-várt jólétét, s a munkanélküliség kiküszöbölését; se pedig az örök békét, melyet szintén az általános és teljes leszerelés mentőangyalához kötnek: ezt hirdetem mindenkiel szemben, ha mégis köveznek érte.

A hadseregek tartása, nemcsak az állam belső rendjét és a nyugalom biztonságát szolgálja, hanem szoros összefüggésben van: a mezőgazdasággal, iparral, kereskedelemmel, sőt a kultúrával is. Ezért azt állítom, hogy nem kell a hadseregeket, illetve katonaságot egészen leszerelni, lefegyverezni, vagy megszüntetni, hanem bizonyos fokig csak csökkenteni; s azt, az önvédelem, állami rend és közbiztosság szolgálatába állítva: az államok egymásközötti viszonylatában kiegyenlíteni, illetve *uniformizálni*.

Amilyen hátrányos és veszélyes a túlnagy katonai létszám és ennek költséges felfegyverzése az állampolgárok érdekei tekintetében, ép oly előnyös az, ha szűk korlátok közé szorítva, csak az állam védelmét a belső közbiztosságot szolgálja, sőt közigazgatási érdekeit is elősegíti; de ne feledjük azt is, hogy míg egyfelől sok existencia jut megélhetéshez, másfelől rendhez, fegyelemhez, törvény és tekintély tisztelethez szoktatja, sőt bizonyosfokú kultúrmunkát is teljesít azokkal szemben, kik a katonai intézmény előnyeit el-

nézhetik. Ily módon az a költség, mely egy szűkebb mederbe szorított hadsereg fentartására fordítatik, megtérül, felszívatik az állami szervezetbe, annak vérkeringését táplálja és a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem s munkaalkalom biztosítása révén; sőt amint már említettem a kultúrát is, a hadi tudomány és hadi technika fejlesztésével.

Bármennyire is sújtson a közvélemény kritikája, nem haladhatok egy úton azokkal, kik a teljes leszerelést és teljes lefegyverzést hirdetik, mint a világbéke és gazdasági megváltás egyetlen garanciáját és orvosságát, amit, nézetem szerint, se leszereléssel, se anélkül elérni énem fognak soha. Hiszen feltéve, hogy a teljes leszerelés és lefegyverzés megtörténik, akkor is, ha a népek közt differenciák támadnak, melyeket se a népszövetség, se más úton elintézni nem tudnak (Japán és Kína esete), akkor a nyers erő döntésére kerül a sor, s ha nincs fegyver, ágyú, tank- és egyéb öldöklő eszköz, akkor kaszával, fejszével mennek egymásra, míg *az egyik fél* a porondon marad. Az új korig nem ismerték a haditechnikát, és egyéb öldöklő -eszközöket, mégis a legprimitívebb hadieszközök igénybevételével több háború és nagyobb öldöklés volt, mint a legutóbbi századokban. Hiszen, hogy csak egy példát idézzek, a történelem tanításai szerint, a világ talán egyik legnagyobb csatája a Belgiumban levő Kátalaunumi síkon zajlott Attila és Aeriuss római vezér közt le, ahol közel kétszázezer harcos maradt a csatatéren. Aztán ne felejtsük azt se, hogyha a népek közt el nem intézhető differencia támad, a fejlett ipar rövid időn belül elő tudja állítani mindazon borzalmas, legerősebb erődeket is tönkretévő és emberpusztító hadi eszközöket, melyeket a lefegyverzéssel megszüntethetőnek vélnek, és akkor ott leszünk, hol az egykori mádi zsidó.

Épen ezért, illuzóriusnak tartom a teljes îfegyverzés és leszerelés gondolatát, amit különben is, az egymásra féltékeny nemzeteknél, nézetem szerint, elérni nem lehet. Ehelyett, elsősorban, is megengesztelni kell a vérig, megsértett igazságot és méltányosságot, hogy ezekkel meggyógyíthassak, azt a lelki betegséget, melyet a Paris-környékén kötött erőszakos béketraktátusok okoztak; amit csak egy általános és igazságos népszavazásra bízott (az 1910. évi népszámlálás alapján,) revízióval lehet elérni ha ez a várva-várt esemény megtörténik, akkor tovább mehetünk egy lépéssel, hogy a féltékenység szellemét elűzve, megállapíttassék az a végleges arány, melynek alapján az egyes országok a népszövetség beleavatkozásáig, az esetleges, védelemre és belsőrend biztosítására elkerülhetetlen szükségesnek találnak.

Minthogy a revízió gondolata még nem érett meg; annyira, hogy azt a legközelebbi jövőben megvalósítani lehetne, s mert addig is a februárra, kitűzött lefegyverzési konferencián valami eredményt elérni kell, a legyőzött népek némi megnyugtatóására: magara; részéről a következő megoldást tartanám legpraktikusabbnak,, mert nemcsak egy *átmeneti lehetőséget* szolgál, hanem alkalmas arra is, hogy egyes, győző állam féltékenységét eloszlassa azon egyszerű oknál fogva, mert az erőviszonyok továbbra is nekik kedveznek.

Mikor tehát a resztringált hadseregek *uniformizálásáról* beszélünk, akkor egyforma jogot kell biztosítani, minden államnak haderejének a sokkal kevesebb fenntartási költséggel járó sorozás útján való előállítására, bármilyen hadieszköznek a haditechnika vívmánya alapján való beszerzésére, s hadseregének a szükséghez képest való kiképzésére, mindenféle *korlátozás* nélkül Ez az első feltétel, melytől elállani egyetlen legyőzött államnak se szabad, s melyet minden államnak meg-

adni és biztosítani kell; de különbséget tenni győztes és legyőzött állam között egy vagy más tekintetben, tovább nem szabad, mert akkor nem következik be az a megnyugvás, a mitől függ: az emberiség jóléte és fejlődése.

A másik fontos kérdés, mely szintén megoldásra vár, az egyes államok katonai létszámának arányos megállapítása, mely első sorban is az *önvédelem* elvén nyugszik. E tekintetben, nézetem szedni az egyetlen adószerű megoldás a következő: A katonaság létszámát a lakosság létszámával kell arányba hozni, még pedig úgy, hogy minden állam *egyegyed % annyi katonát* tarthat, mint amennyi lakosságának a száma, kivétel ezen általános szabály alól csak a következő esetekben lehet:

1. Ha az illető államnak gyarmatai vannak, akkor az egy negyed %-an felül még egy nyolcad %-ot tarthat; ha pedig a gyarmatok lakossága az anyaország lakosságának felét meghaladják, akkor minden 50%-os lakosság után, további egy nyolcad %-ot tarthat egész, míg eléri az 1%-ot, ezen túl csak akkor tarthat még egy vagy két nyolcad %-ot, ha a gyarmati lakossága az anyaország lakosságát 4-5, vagy többszörösen felülmúlja.

2. Ha az illető ország szomszédja nem tagja a népszövetségnek, akkor az egyegyed %-on kívül, további egy nyolcad százalékot tarthat fegyverben.

3. Gyarmati katonaságot az európai kontinensen egy ország se tarthat.

E szerint: *Anglia*: 46 millió anyaországi és 400 millió gyarmati lakos utáni hadserege 1 ½% 460.000, esetleg 700.000 főből állhat;

Franciaország: 40 millió anyaországi és 60 millió gyarmati „, lakos után összesen 250.000 katonát tarthat;

Olaszország: 45 millió lakos után egynegyed és; egy nyolcad % után. = 160.000 katonát;

Német birodalom: 64 millió lakos után egynegyed % = 160.000 katonát;

Lengyelország: 30 millió lakos után egynegyed és- egynyolcad % = 103.000 katonát;

Románia: 18 millió lakos után egynegyed és egy-nyolcad % = 68.000 katonát;

Bulgária: 5½ millió lakos után egynegyed és egy-nyolcad % = 20.000 katonát;

Csehország: 14 millió lakos után egynegyed % = 35.000 katonát;

Ausztria: 6½ millió lakos után egynegyed % = 16,000 katonát;

Szerbia: 14 millió lakos után egynegyed % = 35.000 katonát;

Magyarország: 8 millió lakos után 20,000 katonát;

Belgium: 8 millió lakos és 14 millió gyarmati lakos után 30.000 katonát;

Hollandia: 8 millió lakos után és 53 millió gyarmati lakos után 100.000 katonát;

Kína: 470 millió lakosa után 1 millió katonát;

Japán: 64 millió anyaország és 26 millió gyarmati lakos után 160.000 és 80.000 = 240.000 katonát; stb.

Ilyen alapon, nézetem szerint, meg lehet kezdeni a leszerelést, mert ezzel *meg* lehetnek elégedve – a félénk győzők, és részben a legyőzöttek is. Ha aztán a lelkek is megkapják egy revízióval a nyugalmukat, és beheggednek a háború sebei; akkor tovább mehetünk egy 25, vagy 50 %-os apasztással, amíg egy hosszabb időre nyúló stabil helyzet megteremtésével, – a békét biztosítani lehetséges lesz, úgy a hogy.

A tengeri haderők uniformizációja pedig a gyarmatok szerint tonnatartalom alapján állapítandó meg.

Azt hiszem, hogy ilyen alapon es kulcs szerint meglehet találni azt a pontot, melyen egyelőre megnyugodni lehet mely létszámok *védelmi* alapon állván, egyelőre elegendőnek látszik egy esetleges meggondolatlan támadás feltartóztatására addig, míg a népek szövetsége beavatkozhatik.

Amint már említettem, az ilyen hadseregek mindenféle fegyvernem és hadieszköz birtokában kötelesek az *uniformizálás* szempontjából az arányt betartani, s a lefegyverzés ezen az alapon hajtandó végre. A mi pedig a belsőrend (csendőrség), és határőrséget illeti, ez az elsőre nézve a lakosság számaránya, a másodikra nézve pedig a határok hosszúságától teendő függővé, s azt hiszem, kilométerenként 15 katona a határőrizésére elegendő-, ahol pedig a határ, a népszövetségben nem lévő állam határával érintkezik, ott kilométerenként 20-25 lehet. Siessünk tehát revízió útján a lelkek kibékítésével, mert vésztyóslólag dübörög a föld lábaink alatt, s ne várjuk be, míg a fékevesztett szenvedélyek vulkánja kitör, vérárral és pusztulással borítja be, az oly sok szenvedést látott földet

X

Finálé.

Tudom, hogy sokan lesznek, kik pénzügyi tervemet nem fogják helyeselni, sőt, mint megvalósíthatatlan káros ideát perhorreszkálni fogják, különféle Okokkal hozva kapcsolatba. Lesznek, kik azt mondják, hogy az elsőbbségi részvények kibocsátásával és kölcsönadásával tönkremennek a részvényesek. Hát ezek megnyugtatóására kijelentem, hogy e miatt tönkremenni nem

fog egy részvényes se, legfeljebb tézaurálja az évi kamatokat, ami még javára is lehet Hiszen tegyük fel, hogy egy r.-t. 1000 db 100 P névértékű részvényt bocsátott ki... és ebből *egyötöd* %-al magasabb kamatozású, 20% elsőbbségi részvényt kell kölcsön adjon, akkor, ha az év végén az összes részvényekre 5000 P osztalékot állapítanak meg, az elsőbbségi kötvényekre 1000.P., a többi részvényekre pedig 4000 P osztalék, vagyis 4%-os kamat lesz kifizetve, s így a tézaurált 1000 P miatt a részvényesek még nem mennek tönkre. Aztán ne feledjük, hogy Hegedűs egyik vasárnapi szimfóniájával minden részvény 10%-át szőröstül-bőröstül elvette; egy másik szimfóniájával pedig, a betétek 20%-át, hegedülte el, még se emiatt mentek tönkre se a részvényesek, se a betevők, hanem az infláció stb. miatt. Ami pedig a nemes érc és egyéb értékek bevonását, és kicserélését illeti, ne feledjük, hogy a háború végén már aranyért vasgyűrűt; felszentelt harangokért, rézmozsarakért, rézfürdőkád melegítőért stb. vagy semmit, vagy vas, vagy pléhdolgokat adtak cserébe. Most pedig azzal, hogy az arany és ezüst bevonását és értékének kifizetését proponálom, senkit sem akarok megkárosítani, sőt értéktárgyainak kedvező eladásával pénzhez akarom futtatni. Azok megnyugtatóására pedig, kik azt hiszik,, Hogy a közönség nem fogadja el forgalmi értékül a bankópénzt kijelentöm, hogy a kötelező elfogadással bíró és büntető szankcióval ellátott aj pénzt annyival is inkább elfogadja bárki, mert nincs kitéve a kiszivárgás veszélyének; és az értékét biztosító fedezet, mint ki nem vihető valuta, állandóan megmarad, sőt növekszik addig, meg a likvidációja bekövetkezik. Az ingatlan kölcsön 5%-ának visszatartása se lehet káros; senkire, hiszen ez is a likvidációkor ki lesz adva az illetőnek, s az esetleges ingatlan eladásoknál az eladó,

vagy a vevő javára lesz – megegyezés szerint elszámolva. De nem vitatom, mert szűk látkörű, vagy rosszindulatú érdekeltekkel a vita fonalát felvenni, úgysis céltalan volna; s ezért azokra bízom a felvetett eszmék elbírálását, akik mint érdektelenek ezek elbírálására képesek is.

Mikor láttuk, hogy a nyomor és pusztulás fűriái közöttünk járkálnak áldozataikat egymás után szedve; amikor látjuk, hogy az erkölcsi és törvényes alap kisiklik lábaink alól, miáltal a gaztett elkövetése sportszerű csínnyé változik, s a börtön meleg és jól tápláló pihenő helyé alakul; mikor látjuk, hogy a becsületes munkásélet ingere elvész, s helyébe a züllés és a halállal való kibékülés szelleme költözik; inikor látjuk az ellenségeink által megásott mély gödröt, mely a tönkretett s a sir szelén álló országunkat és nemzetünket elnyelés-tsel fenyegeti.: akkor erős elhatározással és izmos kézzel kell a rohanó események gyeplőit megfogjuk, hogy a fenyegető veszedelem fejvesztve rohanó szárnyas paripáját megfékezni tudjuk. Ha ellenségeink tönkretették, koldusbotra jutattak és az erkölcsi alapot kihúzogassák lábaink alól, miért kell akkor velünk szemben megtartanunk Jézus által hirdetett humanista tant, hogy aki megdobja kővel, dobja vissza kenyérrel? Jelen viszonyok közt erkölcsi, emberi és hazafiúi kötelességünk első-sorban magunkról gondoskodni, hogy a hullámok össze ne csapjanak fejünk felett. Ezért javaslom, hogy Pengő-pénzünk értékének megvédése okából, tegyünk meg minden lehető, hogy a szükséges arany és deviza fedezettel biztosítsuk, s a mellett a belső pénzforgalom lehetőségét is elősegítsük. Igyekezzünk, ha erősebb eszközökkel is behozatalunkat csökkenteni és kivitelünket fokozni, hogy valutánk értékét emelhessük, támogatva, igazságos adók és illetékekkel. Amennyiben pedig kül-

földi hitelezőinket romlásunk nélkül kielégítenünk nem volna lehetséges, akkor tegyük félre az álszemérmet, és mondjuk ki a moratóriumot jobb időig, legjobb esetben fizetve nekik egy minimális kamatot, de ezt is, csak úgy, ha lehet. Ne várjunk másoktól segítséget, mert a sült galamb manapság nem szokott a szájban épülni, hanem egymást megértve s egymásnak segédkezet nyújtva, húzzak ki magunk az ország, kátyúbarokedt szekerét: akkor aztán minket is megsegít a Szentünk.

Megvallom, nem tartozom a könnyen hívők közé, s ezért vérző szívvel bár kijelentem, hogy nem hiszek, a népszövetség által valaha elrendelendő és keresztül vihető olyan intézkedésben, mely lehetővé tegye azt, hogy a népek megkérdezésével érvük el a revíziót” vagy pláne az integritást. Azok, kik hazánk szép és értékes részeit elrabolták, soha se fogják a drága koncot kezeik közül kibocsátani, ha százszor is megparancsolják ezt nekik Genf: mert ezek csak akkor mennek ki, ha alkalomadtán kiverjük őket. Hiszek a természet örök-törvényében, mely nem tűri, hogy az *ő nagy* alkotásait gyarló emberi kezek és megtévelyodott agyak megsemmisítsék, és hivatásuktól megvonják; s hiszek a magyarság providenciális hivatásában és erejében, mely félrelöki az elébe állított korlátot. Hazánk geográfiai egységét megbontották ugyan, de a természet örök törvényei ismét össze kell forrasszák az ütött sebeket, de csak úgy, ha talpra állunk, és összefogva szent lelkesedéssel megtesszük kötelességünket, úgy, miként azt a körülmények parancsolják, mert ne feledjük a latin mondást: „Salus rei publicae suprema lex esto!” – Úgy legyen, amen!